

KORIOLAN CIPPICO, NJEGOV ODNOS PREMA MLETAČKOJ VLASTI
I NJEGOVE VEZE S UGARSKIM DVOROM

Naš humanist Koriolan Cippico poznat je kao vojnik i diplomat u mletačkoj službi, a ta slika njegova života duga je se njegovu djelu koje je za-
bilježeno u katalogima kao »Petri Mocenici imperatoris gesta« (Venetiis 1477),
jer inkunabule onda nisu imale naslovne strane. Obično se to djelo u litera-
turi naziva »De bello asiatico«, pa ćemo tako postupiti i mi. Izišlo je mnogo
izdanja tog djela, u Baselu 1544. i 1566, pa u Mlecima 1594, Strassbourgu 1611.
Prijevodi na talijanski pojavili su se 1570, 1594, 1794. i 1796.¹ Hrvatski prijevod
Vedrana Gliga tiskan je u Splitu 1977.

To je djelo odigralo ulogu u Evropi kao nijedno drugo djelo nekoga
hrvatskog pisca, a u svim ostalim svjetskim književnostima naći će se mali
broj djela koja su se izdavala četiri stoljeća. Ono je dugo bilo i jedini izvor
za poznavanje piščeva života, koji se našoj znanosti činio zanimljivijim od
samoga djela, pa je literatura o Koriolanu Cippicu bila ponajviše životopisna,
a s njom se obično želi reći da je taj sjajni um bio naš čovjek.

Već povijesna djela o Trogiru spominju ga zbog njegova djela »De bello
asiatico«.² Ti su spomeni dragocjeni jer se osnivaju na arhivu u arhivsku
građu koje više nema, no baš ta okolnost stvara posrednost slike njegova
života. Jerolim Kavanjin posvetio mu je nekoliko strofa u svojoj »Povijesti

¹ Prema K(runi) K(rsti)ću, Cippico Koriolan, Enciklopedija Jugoslavije, 2, 1956,
str. 381.

Vedran Gligo u prijevodu djela »O azijskom ratu«, Split 1977, str. 243, donio
je još i ovu bibliografiju izdanja njegova djela: Cepio Coriolanus, Petri Mocenici,
imperatoris gesta, Venetiis, Bernardus Pictor (Maler), Erhardus Ratdolt et Petrus
Löstein, 1477. De Petri Mocenici imperatoris gestis libri tres, Item Conradi Wengeri
De bello inter Sigismundum, archistrategum Austriae et Venetos libellus (Ed.
Joannes Herold) Basileae, Per Robertum Winter 1544. 8° — Praeterea Michaelis
Concini De bellis italicis liber unus.

Chaecoondylas Laonicus, De origine et rebus gestis Turcorum libri decem.
Continet Coriolani Cepionis Petri Mocenici imperatoris Veneti gestorum contra
Turcos libri III — Basileae, Per I. Oporinum, 1556, 2°.

De bello Asiatico Coriolani Cippici Cepionis libri tres. Opera Joannis Cippici
num iterum impressi, Venetiis, Apud J. A. Rampazettum 1594, 8°.

Pietro Giustiniani Rerum Venetarum ab urbe condita ad annum 1575 historia
... cui haec accesserunt opuscula ... Coriolani Cepionis De Petri Mocenici Venetiae
classis imperatoris contra Ottomanum, Turcarum principem rebus gestis libri tres,
Argentorati. Sumpt. L. Zetzneri 1611, 2°.

² Ivan Lucius-Lučić, Memorie istoriche di Tragurio ora detto Traù, In Venetia,
MDCLXXXIV, str. 529 f, vidi i Pavao Andreis, Storia della città di Traù, Spjjet 1909,
str. 171 ff.

vandelskoj». Tu je Kavanjin opisao Kariolana Cippica kao »skup pameti i jakosti«, dakle kao hrabrog oficira i isto tako umnog pisca, vojnika i diplomatu —

»poklisarstvom pak oprosti
Ciparske Kate krunu...«

Opisao ga je kao pisca i vojnika, a usporedio ga je čak s Julijem Cezarom. Uz njegovo ime vezao je Cipar, otok na istoku za kojim je stoljećima dežnuo zapadni čovjek:

»Cipra kraljevstvo prikoplodno,
gdi božice od ljubavi
biaše njегда mjesto rodno,
odkde i Neptun krunu boju
prizmi i venca Adriu svoju.«

Životopisi XIX. st. također se osnivaju na izgubljenoj arhivskoj građi i na prepričavanju znanstvene predaje, oni postupno prelaze u publicistiku kao životopis Giuseppea Ferrarija Cupillija.⁴ Javlja se i tendencija da se njegovi životopisi pišu kritički. Dujam Srećko Karaman ispituje natpise koji mu mogu nešto reći o Kariolanu i njegovoj obitelji i njegov spomen kod drugih pisaca.⁵ Arnolfo Bacotich je postupao slično u radu »Un carne consolatorio di Marcantonio Sabellico a Coriolano Cippico da Traù (1492)«. U bilješci 3 (str. 423) toga rada pisac je spomenuo privilegij ugarskog kralja Sigismunda kojim je obitelj Cippico dobila u feud selo Radošić u trogirskoj Zagori. Pisac je naveo arhivsku ispravu što se nalazi u Histonijeskomu arhivu u Zadru, a za nas je važna jer ćemo o njoj govoriti. Brojni životopisi dograđuju se i dopunjuju podacima o njemu u želji da bi poznavanje Kariolanova života bilo što kritičnije. Tako se njegov životopis razvio do oblika u kojem ga je nama predao njegov prevoditelj Vedran Gligo.⁷ Tu doznajemo da je njegov otac Petar bio humanist i epigrafičar. Kariolan se rodio 1425. od majke Peregrine Cega. U Mletke je otputovao u petnaestoj godini na studij, vratio se u Trogir i ženio dva puta, najprije Mlečankom Jacobinom Lodi, pa Nikoletom Andreis, imao je desetero djece, obavljao je gradske funkcije, često odlazio kao poklisar Trogira u Mletke. Sudjelovao je u borbama mletačke mornarice protiv Turaka na Levantu, a istakao se i kao diplomat za račun Mletaka. Poslije tog prikaza njegova djelovanja u evropskom kontekstu doznajemo da je u Kaštelima sagradio utvrđenu kuću od plijena skupljenog na Levantu. Ta kuća je trebala igrati ulogu u obrani Kaštela. Umro je 1493.

⁴ Poviest vandelska bogatoga a nesrećna Epuluna i ubogoga a čestita Lazara (Bogatstvo i uboštvo), Velopjesna Jerolima Kavanjina, prir. za štampu Josip Aranza, Stari pisci, JAZU, 1913, str. 109—110, strofa 8—13.

⁵ Sime Ljubić, Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia, Vienna 1856, str. 85; Giuseppe Ferrari Cupilli, Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia, Zara 1887, str. 40—43; vidi i S. Paulouich-Lucich, Memorie di cose dalmatiche, Zara 1864, str. 218—21.

⁶ Coriolano Cippico di Traù, Annuario Dalmatico, I, 1884, str. 171—182. Slično i Vid Vuletić-Vukasović, Nadpisi u Staromu (Castel Vecchio) kod Spljeta, Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva, VII, 1885, br. 1, str. 50.

⁷ U: Archivio storico per la Dalmazia, Rim, VI, MCMXXXI—X, fasc. 69, str. 419—437.

⁸ O azijskom ratu, Split 1977, str. 17—26.

Pojavio se i novi arhivski nalaz — Cvito Fisković je utvrdio da je 1477. Koriolan bio skrbnik stolne crkve u Trogiru, također i 1488.⁶

O Koriolanu saznajemo iz njegova djela. Životopisi ga prikazuju kao mletačkog vojnika i diplomata u prvom redu. Tu igraju ulogu simpatije šime Ljubića za Mletke u kojima je on vidio vezu Hrvatske s Evropom, a onda životopisi autonomaša i iredentista kakav je bio J. Ferrari-Cupilli odnosno Arnolfo Bacotich. Koriolan je svakako bio uz Mletke, ali samo ako se radi o borbi protiv Turaka. Inače nije bio privržen mletačkoj vlasti. Već smo vidjeli da je imao vezu s ugarskim dvorom. Maja Novak kratko ga spominje kao borca za gradsku samoupravu.⁷ U Historijskom arhivu u Zadru nalazi se ulomak jednog zapisa sa sjednica plemićkog vijeća⁸ iz kojeg se vidi da je on vrlo odlučno ustajao u obranu statuta svoga grada. Kao vođa protumletačke plemićke stranke odlazio je u Mletke želeći spriječiti utjecaj pučana, koji su također slali poklisare u Mletke boreći se za svoje klasne interese protiv plemstva. Pri tome su Mlečići sužavali gradsku samoupravu iskoristavajući tvrđenja jednih i drugih. Tu nam osobito mnogo može reći baš Koriolan, čovjek s vezama u ugarskom dvoru, koji ustaje u obranu statuta. Kao plemić on osjeća osobitu odgovornost prema svom gradu i njegovu statutu koji čuva uspomenu na vezu s ugarskim kraljem i Hrvatskom. Ako su Mlečići sužavali samoupravu, oni su se onda, kad država nije smatrala da može propisivati jezik što će se govoriti u vijeću, a jezik nije imao funkciju nacionalnog medija,⁹ laćali drugih sredstava kojima su Dalmaciju mogli odvojiti od Hrvatske i privezati sebi. Ma koliko se kroz mletačku suradnju s pučanima ostvarivale demokratske stečevine, a to je uvjerljivo prikazala M. Novak u navedenom djelu, ne smije se zaboraviti da je najveći dio, inače malog broja Talijana u Dalmaciji pripadao ne plemstvu ni seljaštvu nego baš građanstvu.¹⁰ Spomenuti zapisnik plemićkog vijeća pisan je latinski, a jedini dio na talijanskom je tužba građana protiv plemića mletačkim sindicima i provizorima.

U kutiji 68. u Arhivu Trogira je sv. 8, ulomak knjige instrumenata za kneza Carla Capella. Knjigu je vodio knežev kancelar Constantinus de Rechanetis. Ta knjiga sadrži pored ostalog 17 instrumenata koje je sklopio Koriolan Cippico u doba između 1468. i 1472.¹¹ Tu se vidi kako je on preuzeo nasljedstvo poslije smrti svoje majke Peregrine, čija je obitelj imala posebnu povlasticu od kralja Sigismunda da kćeri, u ovom slučaju Peregrina, smiju nasljeđivati nekretnine kao da su sinovi, pa je Koriolan preko ženske loze stekao selo Radošić. Dobio ga je u parnici protiv svog nećaka Grge Ivaniševića kojeg je zastupao Jakov Andreis, doktor prava, o kojem ništa ne znamo. Zanimljivo je da obje stranke nisu otišle knezu da on presudi, već su se dogovorile da u sporu sudi trogirski vikar Lovrinac. Vjerojatno se tu radilo o klasnom vlastelinskom ponosu pa oni nisu htjeli da se ponize pred knezom kao sućem. Iz isprava se nadalje vidi kako je Koriolan imenovao puno-

⁶ Opis trogirске katedrale u XVIII. st. Bihac — hrv. društvo za istraživanje domaće povijesti, Split, I, 1940, str. 41—45.

⁷ Maja Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Zadar 1965, str. 81.

⁸ Arhiv Trogira, kutija 71. *Generales consilij nobilitum*. Ovaj sam rad predložio za objavljivanje u *Starinama*.

⁹ Ivan Pederin, *Strani i uredovni jezik u Hrvatskoj*, *Jezik*, XXIX br. 3, Zagreb 1982, str. 65—73.

¹⁰ Rad Romana Jelića o etničkom sastavu pučanstva Zadra u XV. st. s takvim zaključkom i rezultatom uskoro će se pojaviti u Radovima Zavoda JAZU u Zadru.

¹¹ L. 94 r., 150 r., 119 r., 131 r., 161 r. — 163 r., 164 v. 239 v.

moćnike da u Mlecima preuzmu miraz njegove pokojne supruge Nikolote Andreis, koja je izgubila život u požaru, a vidi se napokon kako se on nagodio s njezinom rodbinom. Sve to može objasniti veze njegove obitelji s ugarskim dvorom i može se reći da je on imao ne samo klasnih i političkih već i osobnih razloga da čezne za vlašću ugarskog kralja i da se suprotstavlja pokušajima Mletaka da suze samoupravu njegova grada.

Nadalje vidimo Koriolana Cippica koji kao »commissarius« provodi u djelo odredbe oporuke Anice Čipković i predaje Antunu Butarini, županu bratovštine sv. Jakova na Čiovu, 10 litara iz njezine ostavštine. Anica Čipković nije bila vlasiteljica kao on, a ipak je on bio osoba njezina povjerenja, što upućuje na njegovu bliskost s osobama iz puka i osobni ugled koji je uživao.

Novac stečen na istoku on je ulagao pa je kupio na javnoj dražbi zemlju pok. Antuna Dekotića. Zemlja je imala 11 vretena. Ta se mjera, uobičajena u srednjoj Dalmaciji umjesto gonjaja u sjevernoj održala, do danas kao vriti. Platilo je 3 dukata po vretenu. Drugu zemlju od oko 12 vretena dao je u zakup Šimunu Batinčiću iz okolice Trogira pogodivši se s njim da na toj zemlji uzgoji kozu, žito i voćke. Treću zemlju od oko 24 vretena dao je pod istim uvjetima u zakup Mati Batinčiću, također iz okolice Trogira.

Vlastelinu Ivanu Vituri dao je zajam od 100 dukata, no to je bio novac koji mu je dugovao Jakov Andreis iz nasljedstva, vjerojatno poslije smrti Koriolanove žene Nikolote, odnosno na osnovi njezina bračnog ugovora, jer je ona bila iz kuće Andreis. U slijedećoj ispravi Jakov Andreis isplatio je Koriolanu Cippico 50 dukata od tih 100. Taj iznos je dosudio Koriolanu mletački knez u pamići protiv Jakovljeva brata Petra 1463.

Jednu zemlju od 4 vretena kraj Sv. Julijana prodao je za 4 dukata po vretenu, da bi drugu zemlju, vinograd od 14 vretena, kupio čak za 12 dukata po vretenu od vlastelina Ivana Salamunića koji je prava na tu zemlju dobio tako što mu ih je odstupio vlastelin Petar Čudina, ne znamo zašto.

Napokon nalazimo popis nekretnina Koriolanovih u Trogiru i okolici koje su u pamići dosuđene nećaku Grgi Ivaniševiću. On je imao zemlje kraj Sv. Petra na obali, u Kluzanici, kraj Sv. Nikole i u Dubovici, ukupno 205 vretena, k tome i dvije zidanice u Trogiru. Bio je dakle imućan čovjek, njegova imovina povećala se poslije vojnog pohoda na istoku, no on je imao i drugih vrsta prihoda (koja su povećala njegovu imovinu). Pored ostaloga bavio se i lihvom. Za 100 dukata »kupio« je vrt u Draganima od Jerolima Teste s tim da mu on za istu cijenu vrt opet proda u određenom roku. Umjesto kamate, koja zbog kršćanskih čudorednih shvaćanja nije bila dopuštena, Koriolan je dobio plodouživanje vrta za doba trajanja pozajmice. Ako dužnik nije prevodobno vratio novac, ili ako ga uopće nije vratio, dobio je vrt.¹⁴

Ovi spisi prikazuju Koriolana u njegovoj svakidašnjici i govore o tome kakav je bio život plemića dalmatinskog grada. Plemić je bio zemljovlasnik, a zemljom se bavio samo toliko koliko je trebalo da od nje dobije dominikale, brinuo se dakle da nađe kolona, u ugovoru bi se utvrdilo koje će kulture kolon nasaditi, ali se nije brinuo o tome kako će kolon zemlju obrađivati i koje će prinose dobiti, to je bilo pitanje našeg fiziokratskog pokreta u XVIII. st. Plemić se nadalje bavio raznim poslovima, često i lihvom, tako i Koriolan, ponekad i trgovinom, bio je upravitelj mletačkih solana i drugih mletačkih poduzeća za iskorištavanje sirovina. Živio je dakle parazitskim, neproizvodnim životom i

¹⁴ Takav oblik lihve opisao je Heinrich Felix Schmidt, *Dalmatinische Stadtbücher*, Zgodovinski časopis, Kosov zbornik, VI—VII, 1952—53, str. 348—350.

imao dovoljno novaca i vremena da sudjeluje u upravi grada. Gotovo svaki plemić obavljao je gradske službe, a da bi te službe obavljao, on je morao nešto znati, zato se plemićko vijeće jako zabrinulo, to se vidi iz navedenog zapisa: »Generales consilij nobilium«, kad je Trogir ostao bez magistra scholarum te se ono brinulo kako da nađe novoga. Plemići su nerijetko vojevali kao časnici u mletačkoj ratnoj mornarici i obavljali dužnosti poklisara. Ukratko rečeno, gradski plemić u Dalmaciji razlikovao se od plemića srednjoevropskog tipa koji je bio u prvom redu vojnik i zemljoposjednik, gospodar kmetova. Gradski plemić bio je vlasnik zemlje, na kojoj je radio osobno slobodni kolon, a onda je bio političar, vojnik, trgovac, diplomat, sve službe koje su ga upućivale prema intelektualnom i znanstvenom radu. Sjajni proizvod uma i mača takvih plemića upravo je Koriolanovo djelo »De bello asiatico«. O tom djelu manje se iscrpno pisalo nego o njegovu piscu i ti napisi pojavili su se kasnije.¹³

Mi se nećemo sada baviti analizom tog djela, jer je to učinio Vedran Gligo, već ćemo nastojati donekle proširiti životopis ovoga pisca i odvojiti ga od snažnog dojma njegova djela. Već smo pokazali da on nije ni bio privržen mletačkoj vlasti, jer je imao razloga čeznuti za vlašću kralja i osjećati solidarnost s prekovelebitskim hrvatskim plemstvom.¹⁴ Borio se za očuvanje samouprave svog grada, pa pišući o Dubrovniku, opisao njegovo republikansko uređenje kao vlast patricija odvojenih od puika koji se ne bavi politikom: »Habet Senatam atque magistratus ordinem quoque patriciorum et plebis distinctum. Patricij soli rem publicam administrant. Plebs tantum suis rebus studet, de publicis minime curiosa est« (str. 235—236). Ovim Koriolan, borac protiv pučana, a za samoupravu svog grada, upozorava Mletke da je poštuju.

Nećemo reproducirati instrumente o zemljama koje je on kupio ili ih je dao u zakup, ni o zajmovima koje je dao jer smo njihov sadržaj prepričali. K tome takvi instrumenti i nisu osobito zanimljivi, jer je takve i slične ugovore sklapao gotovo svaki plemić iz dalmatinskih gradova od srednjeg vijeka do novog doba.

Dva instrumenata su međutim posebno zanimljiva i za naš predmet važna koji se tiču parnice Koriolana Cippica i njegova nećaka Grge Ivaniševića. Ti instrumenti govore pobliže o prirodni veza Koriolana Cippica s ugarskim dvorom, točnije s povlasticama koje mu je ugarski kralj podijelio.¹⁵ Obje stranke sporazumijele su se da im sudi trogirski vilkar Lovrinac. Kod Grge Ivaniševića motiv je mogao biti plemićki pomos; on se nije htio poniziti pred knezom. No, Koriolan se osim toga mogao još bojati da knez neće priznati povlasticu koju je mletačkom podaniku podijelio jedan strani suveren. Te isprave nam kažu da je Koriolan Cippico imao osobnih razloga da žali što Trogir nije pod vlašću ugarskoga kralja.

¹³ Nikola Zic, Mletačka inkunabula trogirskog autora, Napredak, Sarajevo, X, 1935, br. 2, str. 16—17; isti, Iz ratnih uspomena, Koriolana Cippica, Napredak, X, 1935, br. 3—4, str. 34—40; isti, Pomorski memoari domaćeg pisca iz XV. st., Jadranska straža, XIII, 1945, br. 8, str. 326—331.

¹⁴ O povoljnom odnosu hrvatskog plemstva u Dalmaciji prema plemstvu u bavovini i njihovu osjećaju zajedništva vidi Miroslav Kurelac, Prilog Ivana Lučusa — Lučića povijesti roda Zrinskih i njegove veze s banom Petrom Zrinskim, Zbornik Historijskog zavoda JAZU u Zagrebu, vol. VIII, 1977, str. 101—132.

¹⁵ Hist. arhiv u Zadru, Arhiv Trogir, kutija 68. Spisi kneza Carla Capello, sv. 8. Instrumenti kancelara Constantino de Rechanetis, L. 161 r. — 163 r.

IVAN PEDERIN

CORIOLAN CIPPICO, HIS RELATION TO VENICE AND HIS LINKS TO THE HUNGARIAN COURT

Summary

A biographical article on the Croat humanist and author of the book »De bello asiatico« (Venice, 1477), which was edited and translated again and again up to the end of the XVIII.th cent. in Europe. This book was the main source for the knowledge of his life, so he was known as a courageous Venetian officer (supracomes of a warship), diplomat and author. This image is due also to the fact that some Italian authors wrote on his life. He was that, but he was devote to Venice only so far the war against the Turks were concerned. His book covers a short period of his life. The discovery and examination of some archive instruments in the Historical Archives of Zadar discovered by the author reveal that he was an adversary of Venice so far the municipal autonomy of his native Trogir (a city in Dalmatian Croatia) was concerned and that he had links to the Hungarian Court as his grandmother Peregrina Cega had a privilege to inherit real estate as if she were a male by the King Sigismundus. So Coriolan Cippico had also personal motive to dislike Venetian sovereignty of his native city and for longing for the reign of the King, who also was the King of Croatia.

It was a common attitude of Dalmatian cities to desire the reign of the King instead this of Venice as the King's policy towards municipal autonomy was liberal and easygoing.